

*Д.Б. Столярук, Управління Національного банку України
в Харківській області*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОТІВКОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

Готівкові гроші і на сьогоднішній день відіграють значну роль в грошовій системі будь-якої країни, а тим більше в Україні, де до 97 % розрахунків за товари і послуги серед населення здійснюється готівкою. Розвиток економіки України супроводжується постійним зростанням грошової маси. Так, з 2000 по 2008 р. (дані станом на 01.09.2008) грошова маса (M2) зростає майже у 15 разів (до 470,6 млрд. грн.), а кількість готівки в обігу (M0) збільшилася у 10 разів (до 134 млрд. грн.). Завдяки зусиллям Національного банку України частка готівки у грошовій масі поступово зменшується (з 40,6 до 28,5 % у вищезазначений період), проте цей показник значно перевищує рівень розвинутих країн (5-10 %).

Причинами, що сприяють збільшенню готівки в обігу, є: високий податковий тиск, що стимулює використання готівки для розрахунків у тіньовому секторі економіки; певна недовіра до банківської системи, унаслідок чого значні заощадження зберігаються в готівковій національній та іноземній валютах без залучення банків; низький рівень розвитку безготівкових розрахунків серед населення.

На сьогодні готівковий обіг регулюється як законами України, так і нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів, Національного банку, Державного комітету статистики, Державної податкової адміністрації України. Аналіз нормативних актів свідчить про відсутність системності у законодавчому процесі врегулювання питань готівкових розрахунків та чіткого розподілення і розмежування компетенції різних органів влади щодо організації готівкових розрахунків.

Якщо звернутися до світового досвіду, то практичний досвід інших держав вказує на доцільність регулювання готівкових розрахунків. Так, обмеження готівкових розрахунків нині застосовуються і в провідних країнах світу, зокрема, прямі обмеження за обсягами готівкових розрахунків передбачені законодавством Франції (не більше 3 000 євро), Ізраїлю (не більше 20 000 шекелей – 4 445 дол.), а також непрямі обмеження, при яких широко застосовуються системи відповідного контролю за готівковими операціями, що перевищують в США, залежно від виду операції (обмін валют, переказ тощо), від 1 000 до 10 000 дол., в Німеччині – 15 000 євро.

Україна поступово наближається до загальноприйнятих підходів урегулювання готівкового обігу. Так, із затвердженням Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні (постанова Правління Національного банку України № 637 від 15.12.2004) було значно лібералізовано готівковий обіг у позабанківській сфері. Проте нормативне регулювання готівкового обігу потребує подальшого удосконалення. Для цього потребують вирішення такі проблеми:

- законодавче врегулювання питань стосовно здійснення готівкових розрахунків і відповідальності суб'єктів господарювання при їх проведенні шляхом внесення змін до відповідних законодавчих актів, зокрема до законів України;
- зосередження в єдиному державному органі виконавчої влади (Державній податковій адміністрації) питань супроводження законодавчих і нормативно-правових актів із питань, пов'язаних із організацією готівкових розрахунків і контролем за їх виконанням. Світовий досвід свідчить про необхідність і доцільність централізації в регулюванні цих питань із забезпеченням дієвого контролю за ними відповідними податковими органами державної влади;
- посилення непрямих заходів, спрямованих на регулювання розрахунків, а саме: більш гнучке застосування фінансового моніторингу при проведенні розрахунків суб'єктами господарювання позабанківської сфери.

Столярук, Д. Б. Правове регулювання готівкового обігу в Україні [Текст] / Д. Б. Столярук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (30-31 жовтня 2008 р.) : у 2-х т. / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – Т. 1. – С. 86-88.